

HISTÒRIA

Parada i Fonda. Figueres 1875-1900⁽¹⁾

Per Mar Isern Pujol^(*)

Resum

Actualment, a Figueres, hi ha un bon nombre d'hotels, restaurants, cafès i altres establiments relacionats amb l'hostaleria. Aquesta situació no és precisament moderna, sinó que prové d'una llarga tradició hostalera que ha anat evolucionant al llarg dels anys i que ens ha portat on som ara.

Aquest treball se centra en un període concret d'aquesta evolució que comprèn els anys que van del 1875 fins al 1900. La primera part és una contextualització de la situació històrica de l'Alt Empordà i la ciutat de Figueres que es complementa amb la informació de les principals vies de comunicació de l'època per tal d'entendre la relació de l'interval estudiat amb les fondes. La segona part és una anàlisi de la vida i l'evolució dels set hostals que hi havia a la ciutat en aquell moment amb l'objectiu d'entendre la història de la ciutat des del punt de vista polític, econòmic, social i cultural.

Paraules clau

Fondes, finals del segle XIX, història, Figueres, Empordà, rutes

Abstract

Today, there is a great number of hotels, restaurants, cafés and other establishments related to the hospitality industry in Figueres. This situation is not exactly modern but comes from a long tradition of hospitality which has evolved over time and has brought us where we are now.

This article focuses on a specific period of this evolution that includes the years 1875 to 1900. The first part contextualizes the historical situation of the Alt Empordà county and the town of Figueres with complementary information on the main roads of the time, in order to understand how the studied period relates to inns. The second part analyses the life and evolution of the seven inns that operated in the city at the time to understand the history of Figueres from a political, economic, social and cultural perspective.

Keywords

Inns, late nineteenth century, history, Figueres, Empordà, routes

* Alumna de l'Institut Ramon Muntaner de Figueres.

1. Treball guanyador del Premi Albert Compte a treballs de recerca de batxillerat 2014.

INTRODUCCIÓ

L'actual Hotel Duran, un establiment situat al carrer Lasauca prop de la concorreguda Rambla de Figueres, fa prop de 150 anys era una petita fonda que portava per nom Ca la Teta. Partint d'aquesta breu informació, vaig anar retrocedint en el temps i recuperant totes les dades històriques dels establiments destinats a oferir àpats i allotjament de la ciutat per tal de desenvolupar un petit estudi dels hostals figuerencs. Desbordada per la quantitat d'informació, vaig decidir marcar un període concret on emmarcar la recerca: des del 1875 fins al 1900, anys que es caracteritzen per un creixement urbanístic notable i una sèrie de canvis, com per exemple l'arribada del ferrocarril.

El treball té com a objectiu, a banda de fer una anàlisi de la vida i l'evolució de les fondes, entendre la història de la ciutat des del punt de vista polític, econòmic, social i cultural.

M'agradaria donar les gràcies a Ramon Duran per la seva col·laboració i predisposició a l'hora d'explicar-me les seves vivències en relació amb el negoci familiar.

Les fonts d'informació

El primer contacte que vaig tenir amb el tema va ser llegint l'article de Rosa M. Moret,⁽²⁾ en el qual explica la història de l'Hotel Duran des dels seus inicis fins a l'actualitat.

A l'Arxiu Municipal de Figueres vaig consultar les contribucions industrials⁽³⁾ on s'especifiquen els establiments que hi havia en l'època, qui eren els seus amos i el lloc on estava situat cada un. Tot i això, només es conserven les contribucions d'alguns anys i una part dels documents, concretament els més antics, no estan classificats.

2. *Alberes*, núm. 7, p.46

3. Documents en què es fa un recompte de tots els negocis que hi ha a la ciutat, qui els regenta, on estan situats i el nombre d'impostos que han de pagar en funció del tipus de negoci.

El llibre *Cien años de ciudad* de l'historiador local Josep M. Bernils em va ser molt útil per contextualitzar l'època estudiada. Però el que em va permetre entendre com era la vida quotidiana de la ciutat va ser el llibre d'Enric Pujol i Jordi Roig⁽⁴⁾ que fa un recull gràfic de fotografies antigues de Figueres.

La font d'informació més important ha estat, sens dubte, la premsa històrica digitalitzada que es pot consultar a la pàgina web de la Biblioteca Fages de Climent. La base del meu treball ha estat la recerca i l'anàlisi de totes les notícies relacionades amb les fondes publicades a l'últim quart del segle XIX. La majoria de les notícies fan referència a Ca la Teta i a la Fonda Comerç, que són els dos hostals més importants.

La metodologia

A partir de la informació recollida vaig decidir començar el treball explicant el context històric a l'Alt Empordà i a Figueres. Al final d'aquest apartat, hi vaig incloure dos mapes antics per assenyalar les principals rutes de comunicació de l'època. L'objectiu principal d'aquesta primera part del treball és que s'entengui la relació entre el període estudiat i les fondes.

La part més important del treball comença amb un repàs a la tradició hostalera figuerenca des de l'edat mitjana, i continua amb un estudi detallat de la història, la premsa i les imatges de cadascuna de les fondes. Davant de la gran quantitat de notícies de premsa, vaig decidir classificar-les en grups i comentar les més importants de cadascun. La resta de notícies recollides consten als annexos. Pel que fa a les imatges, he comparat les fotografies antigues amb altres realitzades per mi mateixa des del mateix angle de visió.

Finalment, per acabar de completar la informació, vaig dur a terme una entrevista al senyor Ramon Duran, actual director de l'Hotel Duran.

4. *L'Abans: Figueres, recull gràfic 1875-1967*.

EL CONTEXT HISTÒRIC: FIGUERES ENTRE 1875 I 1900

En el període estudiat hi haurà dos aspectes que seran significatius per a la història de Figueres: l'obtenció del títol de ciutat i l'arribada del ferrocarril.

El 19 d'octubre de 1875, el rei Alfons XII i el ministre de Govern Francisco Romero van signar i publicar a la *Gaceta de Madrid* un Reial Decret que deia:

“En consideración a los gloriosos hechos que registra en su historia la M. I. Villa de Figueras; a los especiales méritos contraídos en la presente guerra civil, y a la importancia que por el desarrollo de su historia y comercio ha sabido alcanzar, se le concede el título de Ciudad a que es acreedora”.

La vila de Figueres va ser convertida en ciutat com a recompensa per l'heroica defensa de la seva població assetjada i atacada per les tropes carlines comandades pel general Francesc Savalls. El darrer atac carlí s'havia produït el 28 de maig de 1874, en el context de la tercera carlinada,⁽⁵⁾ però el conflicte acabarà el 1875. Les despeses destinades a mantenir les tropes s'hauran acabat i la ciutat es podrà estendre fora del perímetre fortificat que no consta de muralles.

En el decret també es fa referència al desenvolupament del comerç a la ciutat. Efectivament, Figueres és una ciutat bàsicament comercial situada al centre d'una comarca agrícola, de la qual n'és la capital indiscutible.

La importància del comerç es pot comprovar amb la quantitat de fires que es realitzen a la ciutat des que Jaume I, l'any 1267, va atorgar a la ciutat la Carta Pobla i la va convertir en vila reial.⁽⁶⁾ Això va comportar, entre altres privilegis, la concessió d'un mercat setmanal que s'ha mantingut fins als nostres dies.

L'altre element important és la inauguració, el 1877, de la línia fèrria Figueres-Girona i el 1878 del tram Figueres-Portbou. L'arribada del ferrocarril i la construcció de l'estació implica un creixement urbanístic cap a l'est. En serien exemples la cobertura de la nova plaça del Gra, la instal·lació de magatzems i manufactures a la zona, i les propostes urbanitzadores fetes pel mestre d'obres Joan Papell i Llenas entre 1878 i 1892. No tothom està

5. Guerra civil (1872-1876) iniciada pels partidaris de Carles Maria dels Dolors de Borbó, pretendent carlí (Carles VII).

6. Alfons ROMERO; Joan RUIZ, *Figueres*, p. 16.

d'acord, però, amb els avantatges del ferrocarril. El mateix Papell i Llenas, l'any 1885, ja atribuïa al nou sistema de transport el descens demogràfic i la paralització del comerç.⁽⁷⁾

De tota manera, amb l'arribada d'aquest mitjà de locomoció, canvien les característiques dels viatges, que seran més ràpids i segurs. Aquest aspecte afavorirà sens dubte les fondes de Figueres que ben aviat van trobar la manera de traslladar els viatgers a l'estació del tren com explica la cita:

“Salen de las dos anteriores fondas, carruajes de cuatro ruedas llamados centrales, á todas horas de llegadas y salidas de los trenes de pasajeros del ferro-carril, previo aviso anticipado á los pasajeros quienes, no solo tienen el tiempo suficiente para facturar los equipajes, si que tambien les conservan y van a buscarles a sus respectivos domicilios, por una módica retribución”⁽⁸⁾.

Es refereix a Ca la Teta i a la Fonda Comerç.

Un altre tret que defineix la Figueres de finals del segle XIX és la importància de la ideologia republicana que, amb la restauració de la monarquia, estava fragmentada en diferents corrents. Serà una de les poques ciutats de Catalunya que tindrà càrrecs municipals de qualsevol de les tendències republicanes, sobretot federalistes. En les primeres eleccions de la Restauració, realitzades l'1 de març de 1877, dels 15 regidors municipals 8 eren republicans.⁽⁹⁾ L'any 1891 amb l'aplicació del sufragi universal els resultats encara són millors per als candidats republicans que superen els monàrquics en totes les eleccions. El dia 1 de juliol de 1899 tot el consistori, inclòs l'alcalde, Sr. Joan Maria Bofill, és de tendència republicana.

Cap a final de segle la ciutat es va modernitzant: es fan voreres, es pavimenten alguns carrers, es construeixen cases senyoriales i el llum de gas es va substituint per l'electricitat. Malgrat els canvis que es produeixen a la ciutat al llarg d'aquests vint-i-cinc anys, l'artèria principal i el lloc de reunió dels figuerencs continua essent la Rambla. És en aquest espai on es concentra la vida de la ciutat i al seu voltant hi haurà els cafès, els restaurants i les fondes més importants.

7. Joan FALGUERAS; Jaume SANTALÓ, *Figueres, arquitectures i historia*, p. 21.

8. Joan PABELL, *Itinerarios para viajes y excursiones (1891)*, p. 147.

9. Manuel MORENO, *El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueres*, p. 255.

LES PRINCIPALS RUTES QUE CONFLUÏEN A FIGUERES

La comarca de l'Alt Empordà està situada al nord-est de Catalunya, just a l'extrem de la península Ibèrica on la serralada dels Pirineus arriba al mar Mediterrani fent frontera amb França. Aquesta situació geogràfica fa que la comarca sigui, des de l'època romana, un lloc de pas i de trànsit de persones i mercaderies.

Per la comarca hi transcorria un camí molt antic, anomenat camí ral,⁽¹⁰⁾ que unia Catalunya amb França i que serà l'eix fonamental de comunicació abans de l'arribada del ferrocarril. Aquest camí, que ressegueix la via augusta romana, comença a Perpinyà, passa per la Jonquera, Figueres, Bàscara, Girona, Hostalric, Sant Celoni, la Roca del Vallès i acaba a Barcelona. Era la via més ràpida i més utilitzada pels viatgers, molts dels quals s'aturaven a Figueres que era la primera població important que es trobava després de passar la frontera.

Figueres era un centre de comunicacions i l'encreuament de dues rutes molt importants. El camí ral, que ja hem anomenat, que va de nord a sud, i la ruta que va d'est a oest, de la costa a l'interior. A més, també podem afegir-hi els camins que van cap als pobles del voltant. Totes aquestes rutes van donar vida a l'activitat comercial figuerenca i van contribuir al seu desenvolupament. Segurament és una de les raons principals per la qual, a Figueres, hi trobem un cert nombre d'hostals i fondes que s'encarregaven de proporcionar aliment, sostre i transport als viatgers que travessaven la comarca.

LES FONDES

Ca la Teta

La Fonda Ca la Teta estava situada, en un principi, al carrer Vilafant número 10. El 1827, la casa ja era coneguda com a fonda, ja que servia menjar i proporcionava allotjament. A més a més, era el punt de sortida i arribada de les tartanes que anaven i tornaven d'Olot i Banyoles. Durant aquesta primera etapa, l'hostal era regentat per un tal senyor Llauro. A les

10. També anomenat camí reial, era el camí públic més important abans de la construcció de les carreteres. Era utilitzat per a les comunicacions generals i de més trànsit.

contribucions industrials, apareix el senyor Paladio Llauró Casamitjana i en altres fons hi trobem el senyor Lamberto Llauró. A partir del 1865, la documentació referida a aquest establiment ja l'anomena Ca la Teta i cap al 1891, aproximadament, la fonda ja tenia sortida pel carrer Lasauca número 4.

Va ser el 1910 quan Joan Duran Hugas i la seva esposa Teresa Camps Lapedra, avis de l'actual propietari Lluís Duran Simon, van llogar l'establiment per seguir-hi fent la mateixa activitat. Ell tenia una tartana i s'encarregava de recollir els viatgers a l'estació i portar-los cap a Besalú i Olot i ella s'encarregava de preparar alguna cosa perquè els passants reprenguessin les forces. Aquest matrimoni va tenir dos fills, en Lluís i en Joan.

Per diferents factors, aquest petit negoci va anar prosperant al llarg dels anys i es va ampliar amb l'adquisició de l'Hotel Comerç del qual parlaré més endavant. Lluís Duran Camps va casar-se amb Antònia Simon Martí i van tenir dos fills: Joan i Lluís. El petit, en Lluís, es casà amb Joaquina Juanola i també tingueren dos fills: Ramon i Lluïsa, que són els germans que en l'actualitat regenten l'Hotel Duran.

AVISO

à los Sres. propietarios y agricultores.

Mr. Galviel Gratiot, residente en Figueras, fonda de «La Teta», participa, á cuantos pueda interesar lo siguiente:

Que tiene á disposición de los mismos en particular y del público en general toda suerte de cepas americanas provenientes de las mas antiguas plantaciones y acreditados semilleros del mediodia de Francia. Dichas cepas, enteramente conocidas, han sido premiadas en públicos concursos agrícolas, como tambien por el gobierno francés y por el Ministro de Agricultura, ora por los felices resultados obtenidos de sus frutos, ora por su resistencia á la plaga filoxérica.

Dicho Sr. se encarga al propio tiempo del ingerto de las mismas, previo acuerdo con los interesados; suministrando, además, toda clase de cepas, á saber: *Bouschet Alicante, Pettit Bouschet, Aramon, Carignan, Malvoisie*, etc, etc, y todo de la mas legitima procedencia.

*Retall del diari El Ampurdanés,
del dia 19/04/1885.*

Aquesta fonda va tenir una especial importància i per aquest fet va aparèixer un total de divuit vegades a la premsa local. La temàtica de les notícies on apareix són diverses: banquets, anuncis de venedors ambulants allotjats a l'hostal, accidents diversos, servei de transport que passava pel local...

Durant aquella època hi havia metges i venedors ambulants que quan arribaven a la ciutat s'establien en una fonda i publicaven un anunci al diari perquè tots aquells que necessitessin els seus serveis sabessin on estaven hostatjats. Això demostra que a la Fonda la Teta també s'utilitzava com a establiment comercial i de serveis.

El següent avís ens anuncia l'arribada del senyor Galviel Gratiot, que des de Ca la Teta ven tot tipus de ceps americans. Per poder veure la mercaderia i comprar-la, els propietaris i agricultors, s'han de dirigir a la fonda, de manera que aquesta també en surt beneficiada.

Fonda Comerç

La Fonda Comerç era un negoci situat, en un principi, a la placeta baixa de la Rambla, que després es va traslladar a la part alta d'aquesta mateixa i que finalment es va establir al carrer Lasauca número 2, al costat de l'Hotel Duran, que el va comprar i el va integrar al negoci de la família Duran.

Aquesta fonda ha anat canviant de nom durant els anys. En un inici s'anomenava Casa Deseya o Fonda Bigorre. Martín Bigorre, amo de l'establiment durant uns anys, tenia tres negocis: un de carruatges, la fonda i un restaurant a l'estació de ferrocarril. El 1881 va vendre-s'ho tot. El negoci de carruatges va passar a ser dels Senyors Pascual, Carles i companyia i dels altres negocis no es té constància de qui els va comprar.

El que sí sabem és que un any després, Joan Fraxanet i Birba va comprar la fonda, la va reformar i la va reobrir cap al 1882 amb el nom de Fonda Comerç. Quan la fonda era del senyor Fraxanet, a vegades se l'anomenava Fonda Fraxanet. Durant un temps, quan el negoci estava situat al carrer Lasauca, va ser regentat per Josep Sinyol, abans que el comprés la família Duran.

Aquesta és, sens dubte, la fonda que més ressò va tenir a la premsa, afirmació que es constata amb el fet que aparegués en cinquanta notícies diferents.

Els hostals també eren els llocs escollits per celebrar àpats en honor a algun personatge distingit que visitava la ciutat o a alguna commemoració rellevant. En alguns d'aquests àpats s'hi reunien grans quantitats de persones.

Segun anunciamos oportunamente, el domingo pasado por la mañana llegó a esta Ciudad el coro *El Alba*, de Barcelona. Como dijimos tambien, fueron á recibirle á la estacion las dos Sociedades corales de esta, que, acompañadas de sus respectivos estandartes y una numerosa y nutrida orquesta, hicieron su entrada con grande animacion, atrayendo mucha gente durante el trayecto.

Por la tarde del mismo dia *El Alba* fué á visitar á *La Erato*, á *La Fraternidad* y al «Casino Figuerense», recibiendo en cada una de dichas Sociedades los más galantes obsequios, y cantando con mucha afinacion las más escogidas piezas de su vasto repertorio.

Por la noche *La Fraternidad* les obsequió con un banquete que se efectuó en la fonda de la Grabada, á cargo de D. Pedro Duxans, reinando aquella expansiva armonia que es de esperar en tales actos. Terminado el banquete *El Alba* fué á visitar el «Casino Menestral», cuya Junta, galante siempre con los forasteros, les obsequió con un brillante refresco, entregándose despues á los gratos placeres de la danza. Sabemos que á dicho coro les gustó mucho el «Casino Menestral», por ser uno de los mejores de la Provincia.

El lunes visitaron de nuevo *La Erato* y *La Fraternidad*, y á eso de las cuatro de la tarde se bailaron en su obsequio sardanas en la Rambla. Per la noche tomaron parte en la velada dedicada á Monturiol, cantando, junto con las dos Sociedades corales de Figueras, el *Gloria á España* y el canto que hay en la *Fantasia elegiaca* de Porcell.

El martes por la tarde salió *El Alba* á dar un paseo por las afueras de esta ciudad, visitando el «Prado Ampurdanés», acompañado de varias comisiones de los centros recreativos de Figueras. Por la noche fué obsequiada por *La Erato* con un fraternal banquete en la fonda del Comercio, á cargo de D. Juan Freixanet, en el que tomaron parte más de 80 comensales, reinando la más completa armonia y cantando ambos coros piezas de su escogido repertorio. Terminada la cena se trasladaron todos á *La Erato*, donde se celebraba un baile dedicado al *Alba*, habiéndose invitado tambien á *La Fraternidad*. Dicho baile fué muy animado, cantando *La Erato* dos piezas coreadas y á más los tres coros juntos cantaron el *Arre Moreu*, de Ventura, *Los Flors de Maig*, de Clavé, recibiendo frenéticos aplausos al final de cada

uno de ellas.

Por fin el miércoles, en el tren de las dos de la tarde, salió el *Alba* para Barcelona, habiéndola acompañado á la estacion del ferro-carril comisiones de *La Erato* y *La Fraternidad*. Tenemos la seguridad de que el coro de Barcelona ha marchado altamente satisfechos de la buena correspondencia de sus compañeros de Figueras, como la tenemos de que estos recordarán siempre con placer la venida de sus hermanos.

Nosotros celebramos que se repitan estas ocasiones de conocerse y apreciarse mutuamente los hijos del trabajo y del arte, y felicitamos al *Alba* por su venida como á *La Erato* y *La Fraternidad* por la galanteria con que á aquel obsequiaron.

Retall del diari El Ampurdanés, del dia 12/09/1886.

Els motius dels banquets són diferents. N'hi ha un dedicat a la festa *franco-espanyola*, un altre a l'aniversari de la proclamació de la República, i un banquet per a tots els republicans de Figueres. També hi ha un sopar en honor al cor *El Alba* de Barcelona. L'últim és un banquet celebrat entre els caps i oficials del regiment d'Aragó.

En el retall de diari següent, s'expliquen tots els actes que es van organitzar per commemorar la visita de la coral *El Alba* a la nostra ciutat. Per ser una coral tan important, molta gent els va anar a rebre a l'estació, entre ells una orquestra i dues societats corals. Després d'això van anar a visitar els principals centres socials de la ciutat, La Erato, el Casino... i van fer un banquet a la fonda la Grabada. Dos dies després en van celebrar un altre a la fonda Comerç, on van participar més de 80 persones. Tot el rebombori generat va acabar-se el dimecres al migdia quan la coral va tornar a Barcelona després d'una estada de tres dies.

Fonda de la Grabada

Aquesta fonda tan se la pot anomenar Fonda de la Grabada com Casa de la Grabada. En alguns llocs apareix com a Fonda del Sol i com que per un temps Pedro Duxans va ser-ne el cap, també se l'anomena Fonda Duxans. Deixant a part tots els canvis de nom que va tenir, aquesta va ser també un establiment força important a la ciutat. Estava situada al carrer de la Jonquera número 28 i va ser regentada, en un principi, per Miquel Dunis que la va vendre a Pedro Duxans i Maslladó. També sabem que el 1885 va tancar.

Actualment, en l'edifici on abans hi havia la Fonda de la Grabada hi ha l'Hotel Espanya, que també té sortida a la plaça de les Patates.

El nombre de notícies que he trobat d'aquest establiment és molt inferior al de les anteriors. Tot i tenir una importància més petita, sí que ofereix un servei de transports que surt de la fonda en direcció a altres punts de la comarca i fora d'aquesta. En aquest cas els carruatges que recollien els passatgers en aquest establiment anaven en direcció a la Jonquera i a Agullana.

En aquest anunci, Rigallet, Micás i companyia ofereixen el servei de transport fins als Banys de la Mercè. A més a més, també ofereixen el lloguer de tartanes i carruatges per anar a altres indrets i carruatges particulars per anar des de l'estació fins al destí escollit.

BAÑOS
DE
NUESTRA SEÑORA DE LAS MERCEDES.

Servicio de Rigallet, Micás y Compañía.

Se participa al público que desde el 10 de Junio corriente quedó abierto el servicio diario para dichos Baños.

Al mismo tiempo los que tengan necesidad de ir á los d' Amelio les bains, La Prêste y aguas del Boulou, encontrarán carruajes de familia, carretelas y tartanas de gran comodidad y á precios sumamente módicos.

Ade más de tener dicha casa Centrales en la estacion á la llegada de los trenes, pondrá un carruaje particular, si asi se desea, avisando con anticipacion, dirigiéndose para ello a la *Fonda del Sol*, conocida por *Casa la Grabada* ó en las administraciones de Rigallet, Micás y C.ª Ancha, 24, y Rambla 14.

4

*Retall del
diari El
Ampurdanés,
del dia
01/07/1883.*

Fonda de los italianos

Aquesta és una fonda de la qual no he trobat gaire informació. Tan sols sabem que estava situada al carrer Muralla i que va ser regentada per José Meazza. L'establiment apareix a les contribucions industrials a partir del 1878 i desapareix com a negoci el 1883, ja que el seu propietari se'l ven.

Les notícies que fan referència a aquest local són relacionades amb els transports, un incendi i la venda de l'hostal.

El retall de diari on s'explica l'incident de l'incendi està a continuació. Aquest es va iniciar el 21 de novembre del 1880 en el paller de la fonda, però gràcies a la col·laboració dels veïns i els bombers es va poder controlar el foc i no hi va haver grans destrosses a l'establiment.

Fonda El Recreo

D'aquest establiment no es conserva gaire informació, però tot i això sabem que la fonda estava situada a la carretera de Roses, a prop de l'estació de ferrocarril, i que el seu amo se la va vendre el 1884.

<p>El lunes último á las tres de la madrugada se declaró un voraz incendio en el pajar de la Fonda de Italianos situado en el tercer piso de la casa.</p> <p>Apenas dado por los serenos la señal de incendio, acudieron los vecinos, las autoridades y la compañía de bomberos en masa: a sus esfuerzos, y á las buenas disposiciones que se tomaron, se debió el que el fuego no se propagara á las casas vecinas y que quedara dominado á las dos horas, pudiendo salvarse á los habitantes y muebles de las habitaciones contiguas al pajar, y quedando reducidas las pérdidas á una gran cantidad de paja y alfalfa que habia almacenada y el tejado de la casa.</p> <p>Por ser redactor de este periódico el director disciplinario de bomberos Sr. Arderius nos limitaremos á decir que no desamparó el lugar del siniestro</p>	<p>un solo instante desde que empezó el incendio hasta que fué sofocado dando acertadas disposiciones en union del Director de bomberos Sr. Puig y los Sres. Cufi y Roca sub-directores. Cuantos presenciaron los trabajos de extincion están de acuerdo en que dichos señores estuvieron acertadísimos en las disposiciones que tomaron, siendo perfectamente secundados por los bomberos y por los vecinos de todas las clases sociales que allí acudieron. El Sr. Subgobernador, el Sr. Gobernador militar, el Sr. Alcalde, el Sr. Juez y el Sr. Fiscal y demás autoridades se presentaron inmediatamente contribuyendo á su vez á que terminara tan satisfactoriamente un siniestro que amenazaba tomar grandes proporciones. No estaba asegurado ni el edificio, ni el pajar.</p>
---	--

Retall del diari El Ampurdanés, del dia 21/11/1880.

**TABERNA Y FONDA
PARA VENDER.**

Hay una muy acreditada, titulada *El Recreo* que es la mas cerca de la Estacion del ferro-carril, en la carretera de Rosas de esta Ciudad.

El valor de los enseres y moviliario es de 600 duros y se venderà todo por 300.

Dirigirse al mismo dueño. 3—3

*Retall del diari El Ampurdanés,
del dia 24/08/1884.*

La poca informació que ens ha arribat de la fonda només permet situar-la en una zona propera a l'estació. Aquesta era una zona una mica apartada del centre i, per tant, tenia menys activitat comercial. Però la seva situació ha anat canviant al llarg del temps, ja que la població i els límits de Figueres han anat augmentant. Actualment, es pot considerar un dels centres de la ciutat.

Com que és una fonda amb poca importància, només he pogut trobar una notícia en la qual apareixia aquest negoci.

S'hi anuncia la venda de la taverna i fonda *El Recreo* i, com era habitual en l'època, els interessats s'havien de dirigir al mateix establiment.

ORDINACIONES QUE SALEN DE ESTA CIUDAD.

Para Cadaqués	calle del Mar	11 m.
» Cantallops	Hostal del Pi	2 t.
» Espolla-Perelada	59-mar., jv. y sáb.	3 t.
» Massanet-Muralla	7-mar., jv. y sáb.	2 t.
» La Escala—Fonda del Comercio—		2 1/2 t.
» Rosas	id.	3 t.
» Castelló	id.	10 m. y 4 t.
» La Junquera	id.	2 1/2 t.
» Torroella Montgri	id. mar. jv. y sáb.	2 t.
» Olot — Fonda de la Teta —		1 1/2 t.
» Cadaqués	id.	9 m.
» Bañolas jueves	id.	2 t.
» La Bisbal	id.	2 t.
» S. Clemente — Fonda de Palau —		11 m.
» Darnius	id.	2 1/2 t.
» Rosas	id.	3 1/2 t.
» Agullana —Fonda la Grabada—		11 1/2 m.
» La Junquera	id.	3 t.

Imp. de M. Campamar é hijos, Junquera. 5.

*Retall del diari El Regional,
del dia 08/07/1893.*

Ordinaciones que salen de esta ciudad.

Para Rosas, id. . 8 mañ. y 3 tarde. Sale de la fonda del Comercio, de la Muralla, núm. 7 y calle S. Cristobal.

Para La Escala, todos los dias, á las 6 de la mañ. y 2 tarde, de la fonda del Comercio.

Para Castelló, id., 11 mañ. y 4 tarde. Sale de la fonda del Comercio, y casa Estrella, calle de S. Guillermo.

Para Torroella de Montgrí, martes, jueves y sábado, 2 y media tarde. Sale fonda de la Teta.

Para Olot, todos los dias, 4 mañana y 1 y media tarde. Sale fonda de la Tera.

Para La Bisbal, sin dia fijo, 2 tarde. id.

Para Bañolas, id., 2 tarde. id.

Para San Clemente, todos los dias, 11 mañ. Sale fonda de Palau.

Para Darnius, id, 2 tarde. Fonda Palau

Para Massanet, sin hora fija. id.

Para Agullana, id , 2 tarde fonda de Duxans.

Para Cantallops, id., 2 tarde. Hostal del Pi, calle de la Junquera.

Para Cadaqués, id., 11 mañ. Calle de la Rutlla y fonda de la Teta.

Para Espolla, martes, jueves y sábado, 11 mañ. y 2 tarde Calle de Perelada, 59.

Para Garriguella, martes, lunes y sábados, 2 tarde. Fonda Palau.

Para Llers, Terradas y S. Lorenzo. calle de Aviñonet, núm. 1.

Para Lladó, 2 y media tarde, Calle del Castillo, núm. 11.

Para La Junquera, todos los dias, 11 de la mañana y 2 tarde. Fondas del Comercio y Grabada ó Duxans.

Para La Junquera en combinacion con el ordinario de Amelie les Bains, a las 7 de la mañana. Hostal del Pi.

Retall del diari La Voz Ampurdanesa, del dia 08/09/1888.

Fonda de Palau

No tenim cap informació relativa al lloc on estava situada la fonda i només hi ha dues notícies que fan referència a l'establiment. Les dues són horaris on s'anuncien d'on surten els carruatges per anar a Sant Climent, Darnius i Roses; un dels llocs és, sens dubte, la fonda esmentada.

Hostal del Pi

Possiblement, aquest negoci estava situat a la pujada del Castell. He trobat dues notícies que feien referència a aquest petit hostal. Les dues són anuncis de les ordenacions que surten de la ciutat, que van en direcció a Cantallops.

CONCLUSIONS

Com he explicat en la introducció, l'objectiu d'aquest treball és entendre la història de la ciutat des del punt de vista polític, econòmic, social i cultural, a partir de l'estudi de les fondes que hi havia a finals del segle XIX.

Com s'ha vist en un primer apartat, el període estudiat (1875-1900) no va ser precisament una etapa de bonança i creixement econòmic com en un primer moment es podria pensar. Es van acabar les guerres carlines i Figueres va rebre el títol de ciutat, però, tot i això, la comarca de l'Alt Empordà es va veure atacada per la fil·loxera i molts habitants van emigrar cap a altres ciutats, per aquesta i per altres raons. La demografia i l'economia de la ciutat van patir canvis que van afectar negativament les fondes, ho demostren els fets: tres de les set fondes estudiades van tancar durant aquest període. Per contrapartida tenim l'exemple de Ca la Teta, que s'ha mantingut fins als nostres dies.

Crida especialment l'atenció que totes les fondes estudiades ofereixin un servei de transport gairebé tan important com el d'allotjament i el de menjador. Cada fonda era el punt de sortida de carros i tartanes que regularment feien trajectes en direcció a: França (Perthus), el banys de la Mercè, diferents pobles de la comarca (Roses, la Jonquera, Peralada, l'Escala...), pobles de fora de la comarca (Banyoles i Olot principalment) i l'estació de ferrocarril. Això demostra que les fondes diversificaven els serveis i que aprofitaven que Figueres era un nus de comunicacions.

Les fondes eren llocs de trobada de grups i de partits polítics. Totes les notícies que he estudiat fan referència a diferents corrents del republicanisme. Cada establiment estava més o menys vinculat a una o altra branca d'aquesta ideologia, tan present a la nostre comarca. A Ca la Teta i a la fonda Comerç s'hi solien reunir els simpatitzants del partit progressista, i a la fonda de la Grabada, els possibilistes, tot i que això no era sempre així.

Els hostes de les fondes i hostals oferien productes i serveis als figuerencs. Pel que fa als productes, en podem trobar de tot tipus, com per exemple un comerciant que venia ceps americans que són els que es van replantar després de l'atac de la fil·loxera. Pel que fa als serveis, en trobem de dos tipus, uns que s'oferien directament a les habitacions de les fondes i d'altres que es duïen a terme a domicili. Els metges, de diferents especialitats, passaven consulta tant a la fonda com a domicili i, gràcies als anuncis, sabem que les malalties que tractaven eren les pròpies de l'època (tisis, perellons, tinya, malalties venèries...) i altres que encara existeixen

(reuma, llagues, problemes de visió...). Per tant, els hostals són un reflex de l'economia de la ciutat, sobretot de la tradició comercial de Figueres.

Finalment, voldria destacar la rellevància de les corals en aquest període. Els cors que es van desenvolupar a tot Catalunya, i també a Figueres, eren una mostra de la força de l'associacionisme de l'època. El fet que la visita de la coral barcelonina *El Alba* a la nostra ciutat provoqués una rebuda multitudinària a l'estació de tren i que se celebressin diferents actes commemoratius i dos banquetes a les fondes Comerç i de la Grabada, demostra el ressò popular que tenien les corals arreu del territori.

Per tot el que he explicat fins ara, es pot deduir, que amb l'estudi de les fondes de la nostra ciutat es pot dibuixar un retrat de com era la vida a Figueres a finals del segle XIX.

Tot i que l'elecció del tema del treball de recerca no va ser gens fàcil i que en alguns moments no tenia molt clar com enfocar-lo, la gran experiència que m'ha suposat investigar sobre aquest tema concret de la meua ciutat compensa tota la feina. Aquest era un tema totalment desconegut per a mi i penso que, gràcies al treball, he pogut aprofundir moltíssim en tot el que té relació amb les fondes i també en la història de Figueres. Ara quan passejo per la meua ciutat em miro els carrers i els edificis amb uns altres ulls.

BIBLIOGRAFIA

- BERNILS, Josep M., *Figueras, cien años de ciudad*. Figueres: Gráficas Montserrat, 1974-1975. ISBN 600-6701-7.
- BERNILS, Josep M., "Els hostals de la ciutat de Figueres". *Diari de Girona*. (2010). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62, 2007. ISBN 978-84-412-1454-5.
- Diccionario de historia de España*. 1a ed. Madrid: Alianza Editorial, S.A. ISBN 84-206-5298-9.
- Diccionario de historia de España*. Madrid: Alianza Editorial, S.A. ISBN 84-206-5298-9.
- Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62, 2007. ISBN 978-84-412-1454-5.
- EGEA CODINA, Antoni, "Aproximació a la Figueres i els figuerencs del segle XVI". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 23 (1990).
- FALGUERAS, Joan; SANTALÓ, Jaume, *Figueres, architectures i història*. Figueres: BRAU edicions, 2007. ISBN 978-84-95946-87-4.
- FERRERÓS, Joan, *Benvolguts absents II*. Figueres: Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Figueres i Editorial l'Empordà, 2004. ISBN 84-9211-91-6-0.

- GIFRE I RIBAS, Pere (coord), *Història de l'Alt Empordà*. Vol 1. Girona: Diputació de Girona, 2000. ISBN 84-95187-03-5.
- Gran enciclopèdia catalana*. Santa Perpètua de Mogoda: Enciclopèdia catalana, 1969. ISBN 84-85194-81-0.
- HURTADO, Víctor; MESTRE, Jesús; MISERACHS, Toni, *Atlas d'història de Catalunya*. 2a ed. Barcelona: edicions 62, 1997. ISBN 84-297-4061-9.
- MORENO CHACÓN, Manuel, *El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueres: Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Diputació de Girona, 2004. ISBN 84-921191-2-8.
- MORENO CHACÓN, Manuel, *Viatgers a Figueres segles XV-XIX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1995. (Quaderns d'història de Figueres; 1). ISBN 84-921191-0-1.
- MORET, Rosa M., "Ca la Teta, nissaga d'hostalers". *Alberes* (2012), núm. 7, p. 46-48.
- PAPELL Y LLENAS, Juan, *Itinerarios para viajes y excursiones: precedidos de la descripción geográfica, historia descriptiva, topográfica y estadística de la Ciudad de Figueras y pueblos del Alto Ampurdán*. Figueres: Establecimiento tipográfico de Mariano Alegret, 1891.
- PARDO BAZÁN, Emilia, *Viajes por España*. Madrid: Bercimuel, 2006. ISBN 84-935074-07.
- PUJOL, Enric; ROIG, Jordi, *L'Abans: Figueres recull gràfic 1875-1967*. Figueres: Editorial Efadós, 2009. ISBN 978-84-95550-80-4.
- ROMERO, Alfons; RUIZ, Joan, *Figueres*. Girona: Diputació de Girona, 1992. (Quaderns de la Revista de Girona; 33). ISBN 84-86377-88-9.
- SERRA CAUSSA, Enrique, *Almanaque del Ampurdan para el año 1877*. Figueres: Impremta M Alegret, 1887.
- VALLS, Josep, *Comerç a/de Figueres: Història i vides d'establiments centenaris*. Figueres: Comerç Figueres Associació, 2005. ISBN 84-921191-8-7.